

Миломир Стенић

Институт за политичке студије, Београд

ЈУГОСЛОВЕНСКИ РЕЦИДИВ: СРБИЈА КАО РАСТРЗАНА ЗЕМЉА*

Сажетак

Различити концепти преуређења света постојање и улогу државе перцепирају на другачије начине. Аутор је пажњу посветио типовима држава у цивилизацијски заснованом светском систему и у њему је посебно анализирао Србију као типичан пример тзв. растрзане земље. Полазећи од Хантингтонових теоријских поставки, издвојио је три основна постулата „растрзавања“ и доказао да је тај процес у великој мери „начео“ Србију. У раду су анализирани главни предуслови и фактори који погодују цивилизацијском и геополитичком преобраћању Србије – вишевековна поробљеност, балкански географски положај, периферност на западу православног света, упливи других религијских утицаја, принудно етно-верско конвертитство... Најинтензивнији атак на српски национални идентитет трајао је током монархистичке и титоистичке хибридне југословенске државне творевине. Стога су данас српски народ и српске земље демографски десетковани, просторно смањени, политички-територијално фрагментирани и геополитички дезоријентисани. Упркос негативним искуствима, и после нестанка Југославије са политичке карте, у Србији је и даље веома присутан неојугословенски идеолошки мутант. Његови заговорници, по правилу, залажу се за конверзију Срба из Православне у Западну цивилизацију, што као последицу производи

* Рад је настао у оквиру научног пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних организација“ (179009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

подељено и конфликтно друштво.

Кључне речи: национални идентитет, југословенска идеологија, (дез)интеграција, цивилизацијска и геополитичка конверзија, Србија.

1. ТРАГАЊЕ ЗА ЦИВИЛИЗАЦИЈСКИМ И ГЕОПОЛИТИЧКИМ ИДЕНТИТЕТОМ У УСЛОВИМА ПОСТПОРЕТКА И ПОСТДРЖАВНОСТИ

Крај претходног и настанак новог светског поретка увек изазива „геополитичку катаклизму“ великих размера, чија снага и последице су додатно појачани ако се упоредо догађају још и смена идеолошких система и промене у цивилизацијским односима. Управо то „слагање геополитичких сила“ догодило окончанем Хладног рата. Уследила је свеобухватна деконструкција „старог“ – нечега тренутно и на брз начин, а нечега поступно и транзиционо – док је „ново“ било још магловито и недокучиво. И овога пута поновило се оно што се код тако снажних „тектонских геополитичких покрета“ редовно догађа: „цунами“ је са лица Земље „збрисао“ неке хетерогене, сложене и неодрживе државне творевине, а после повлачења „таласа“ указале су се нове државе, промењене границе и редефинисани односи моћи регионалних и континенталних размера. Упоредо, будио се, а убрзо и експлодирао, национални, верски и цивилизацијски екстремизам и милитантни радикализам – нарочито на периферијама и контактним зонама – који је у претходном периоду био селективно потиснут анационалним и антинационалним идеологијама.

У промењеној стварности наступило је логично напуштање старих и потрага за новим парадигмама. Иако су афирмисани (нео)класични и постмодерни геополитички постулати,¹ нису потпуно одбачени ранији принципи сарадње и традиционални интегративни чиниоци. Критичко преиспитивање, одрицање и анатемисање претходних геополитичких постулата, посебно ако су они били проткани идеолошким догмама, из нужности прерасло је у конјунтуру. Међутим, „преживели остаи“ старог, како победничког, тако и пораженог система (нарочито њихове државе-предводници), панично су тражили сопствени *raison d'être*. Штавише, иако у тријумфалистичком заносу, Американци су били свесни доласка новог доба, у коме ће тешко задржати не глобално

1 Миломир Степић, „Од (нео)класичних ка постмодерним геополитичким постулатима“, у зборнику: *Свет и нове геополитичке парадигме* (Миломир Степић, ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 13-36.

доминантну, већ и водећу улогу.² У околностима слома биполаризма и релативно краткотрајног, али трагичног „униполарног тренутка“, фукујамистичког „краја историје“ и вишедимензионалног, а привидног „end-изма“, позиција територијално-демографски малих држава и народа постала је незавидна. Сходно томе, Србија, српски народ и српске земаље у целини нашли су се „на брисаном простору“ постпоретка и постдржавности, на милост и немилост светских и балканских супарника. Као припадници не-западног света, Срби су једини излаз потражили у коренима – враћању православној вери и традицији, националној самоспознаји и интересу, балканском духу и „место-развоју“, аутентичном државотворном наслеђу средњовековне и обновљене Србије, те континенталистичком геополитичком идентитету.

2. ПОЗИЦИЈА СРПСКЕ ДРЖАВЕ У КОНТЕКСТУ НОВИХ ФАКТОРА, ЈЕЗГАРА И ФОРМИ (ДЕЗ) ИНТЕГРИСАЊА

Униполаризам је означио традиционалну државу за реметилачки фактор функционисања „глобалног села“ и релативизовао њену улогу као кључног субјекта међународних односа. Она је проглашена смећњом глобализацији као свеобухватном процесу и глобализму као новој идеологији. Будући да „постмодерни систем (...) не уважава примат суверенитета,³ држави је била намењена судбина историјског баласта, одумирања и рудимента у новом светском поретку. То су прво осетиле комунистичке федерације. Чехословачка се некако „провукла“ са мирним распадом јер је била централноевропска држава, у немачкој интересној сфери, у оквиру Западне цивилизације и имала мање-више етничку границу између Чеха и Словака. С друге стране, СССР и Југославија су почивале на аналогном федералистичком концепту и подразумевале принцип сузбијања Руса и Срба као „хегемона“, „склоних монархизму“, „највећих, па тиме и најодговорнијих“... Од Руса и Срба на сличан начин ампутиране су тзв. октроисане нације, а формиране су и вештачке, неетничке границе федералних јединица унутар обе државе. Стога су и СССР и СФРЈ доживеле дезинтеграцију, која је у југословенском случају била у виду трагичног, крвавог, споља индукованог и

2 Zbigniew Brzezinski, *Američki izbor: globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura, Zagreb; CID, Podgorica, 2004.

3 Роберт Купер, *Раздор между народами: порядок и хаос в XXI веке*, Московская школа политических исследований, Москва, 2010, стр. 42 (оригинал: Robert Cooper, *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*, Atlantic Books, London, 2003.)

подржаваног „разби-распада.“⁴ Деструктивна инерција се наставила и на резидуалне државе – постсовјетску Русију (Чеченија, Дагестан) и постјугословенску Србију (Косово и Метохија).

Држава се доводила у питање низом систематских потеза: омекавањем и обесмишљавањем граница, изузимањем (преношењем) прерогатива самосталности, нарушавањем територијалног интегритета, фаворизовањем прекограничног повезивања и стварања вештачких, трансграничних региона, оснаживањем обласних идентитета и деструктивног регионализма, подстицањем федерализма, сепаратизама и сецесионизма. Упоредо са деконструкцијом држава одвијала се „демонтирања народа“⁵ и „пролиферација синтетичких, тј. инстант-нација.“⁶ С друге стране, форсирало се наддржавно мезо- и макрорегионално интегрисање, које је пратио покушај стварања вештачких супер-нација. Исход је био снажење неколико великих сила, које јачају своју државност и посполошањују своја унутрашња политичка питања, те умножавање ослабљених средњих и малих држава (каква је Србија), које све теже одлучују и о најелементарнијим националним интересима. Оне постају лак плен постмодерног колонијализма. У њима су власти слабе, уцењене и корумпиране, осетљиве на инострани притисак. Под плаштом демократизације, велики неформални утицај често имају споља инсталирани појединци и групе, НВО, криминогене структуре и нова економска елита која је стекла богатство на сумњив начин (приватизације, намештени послови, шверц...). Такве државе су под сталном претњом изазивања социјалног бунта, студентских немира, „обојених револуција“,⁷ етничких сепаратизама...

У различитим виђењима будућности и геополитичким концепцијама устројства света државама је намењена специфична позиција:

4 Карактеристичном кованицом *разби-распад* М. Кнежевић је најадекватније одредио суштину нестанка СФРЈ. Видети у: Милош Кнежевић, *Отмица Косова*, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 168.

5 Сергеј Кара-Мурза, *Демонтирања народа*, Информатика; Преводилачка радионица Росиф, Београд, 2015. (оригинал: Сергеј Кара-Мурза, *Демонтаж народа*, Алгоритм, Москва, 2007.

6 Миломир Степић, „Пролиферација националних идентитета – балкански геополитички контекст“, у зборнику: *Култура, политика, поимање (Култура, нација, государство – проблеми идентичности в контексте современной политики)*, Белгородский государственный национальный исследовательский университет (НИУ БелГу), Белгород; Социально-теологический факультет им. митрополита Московского и Коломенского Макария (Булгакова), Кафедра культурологии и политологии, Москва; Институт политических исследований, Белград, 2018, стр. 227-235.

7 У реферату „Ограничења и апорије нове левнице“ филозоф Борис Братина употребио је израз *револуције гњидастих боја* (научни скуп *Поглед са левнице – поглед на левницу*, Институт за политичке студије, Београд, 12-13. децембар 2018. године).

- 1) Евроатлантистички део света има одбојан став према држави. Остварујући униполарни „таласократски потоп“, тј. геополитички запоседајући територије пораженог, он „усисава“ земље централне, источне и југоисточне Европе, које су током биполаризма биле у саставу конкурентског источног блока (ВУ и СЕВ). Оне наизглед добровољно улазе у кључне организације Запада – ЕУ и НАТО – а у ствари су на то приморане снажним политичким притиском, уцењене економским, социјалним, етничким и територијалним проблемима, лишене референдумске одлуке или је она намештена/игнорисана... Прикључивање се спроводи на пет начина – 1) захваљујући снажној сопственој тежњи да се удаље од Русије и да као римокатоличке/ протестантске уђу у састав Запада (Пољска, Мађарска, Чешка, Словачка, Словенија, прибалтичке републике); 2) на основу дуга и реванша за отворену (и војну) савезничку помоћ ради остварења експанзионистичких националних циљева (Хрватска, Албанија); 3) на трагикомичан начин, испуњавајући све захтеве Запада по цену самоуништавајућег идентитетског трансформисања и територијалног цепања (БЈР Македонија, Црна Гора, Украјина); 4) прагматично, испуњавајући геополитичке интересе Запада да се приближи руским границама из западног и југозападног смера, и тако контролише балканске обале Црног мора (Румунија и Бугарска) и 5) евентуалним попуштањем „непослушних земаља“ (Србија и Босна и Херцеговина због Републике Српске).
- 2) Руски (нео)евроазијски пројекат је изгледна алтернатива посусталом, деклинистичком америчко-европском трансатлантизму и такође је империјалног карактера, иако то за сада не манифестује отворено. Он промовише добровољно, интересно повезивање на континенталистичкој основи како би се у почетној фази малим и средњим државама Евроазије представио као атрактивнији од евроатлантизма. Концептуално не доводи у питање територијалну целовитост и границе постојећих држава, али на вишим интегративним нивоима подразумева релативизовање њихових суверенитета. С једне стране, (нео)евроазијство није за обесмишљавање самосталних држава, чему тежи атлантистичко-униполаристички глобализам, а с друге стране, није ни за реафирмацију европоликих држава-нација. Такође, не

захтева унификацију националних идентитета „у, општем лонцу за претапање“ за шта се залажу атлантисти,⁸ мада се противи ирационалном истицању и јачању етничких колективитета који би тако постали сметња евроазијској руској Империји, тј. прерасли би у „анти-Империју.“⁹ (Нео)евроазијци се залажу за „трећи пут“ – успостављање евроазијског федерализма као хијерархизованог и хетерогеног система аутономија. Оне би имале различит степен и тип самоуправе, али не и сувереност, док би се кључне одлуке доносиле у једном стратегијском центру.¹⁰ Овај интегративни приступ са цивилизацијског, геополитичког и економског становишта више одговара Србији него атлантистички, мада би и у њему, као и у сваком империјалном пројекту, њен традиционално схваћен суверенитет био у великој мери релативизиран. Као компензација, можда би могла би да буде прихватљива конкретна подршка стварању интегралног српског политичко-територијалног ентитета у границама српских земаља, а који би као целина постао део поменутог система аутономија, тј. конститутивни чинилац евроазијског федерализма.

- 3) Будући да савремено евроазијство „више неће бити ексклузивно руска, већ и кинеска варијанта“¹¹, оно ће своју експанзионистичку природу манифестовати кроз (велико) евроазијску „Свилену (геополитичку) концепцију“¹², која је само тренутно прикривена „економском бенигношћу“. У складу са старом кинеском пословицом – „Као што не може бити два Сунца на небу, тако не могу бити ни два цара на Земљи“¹³ – њен циљ је остварење Средишњег царства¹⁴

8 *Евразийский взгляд – основные принципы доктринальной евразийской платформы*, Арктогея центр, Москва, 2001. стр. 35.

9 Александар Дугин, *Геополитика постмодерне*, Преводилачка радионица „Росић“, ИКП „Никола Пашић“, Београд, 2009, стр. 73.

10 Детаљније тумачење видети у: Миломир Степић, *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 550-552.

11 Миломир Степић, „Лажна буридановска дилема Србије“, у зборнику: *Србија и Евроазијски савез* (Зоран Милошевић, прир.), Центар академске речи; Српско одељење Међународне словенске академије, Београд, 2016, стр. 85. (71-87).

12 Milomir Stepić, Ivan Zarić, „Serbia and Geopolitical (non)Complementarity of the Danube strategy and the New silk road“, in: *Danube and the New Silk Road* (Duško Dimitrijević, ed.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, str. 452. (pp. 447-466).

13 Миломир Степић, „Поимање простора и геополитичност савременог света“, у зборнику: *Савремени човек и савремени свет*, књига 3, (Селимир Радуловић, Драган Станић, ур.), Матица српска; Библиотека Магице српске, Нови Сад, 2017, стр. 100. (81-100).

14 Виктор Кочетков, Марина Лымарь, „Китайская национальная идентичность: чтобы

као традиционалне кинеске историјске, географске, цивилизацијске и геополитичке самоидентификације. Стога она, као и сваки империјални пројекат, такође нерадо гледа на самосталност и суверенитет осталих држава. С обзиром на суштинско несагласје и све оштрије сучељавање кинеских и америчких интереса, укључујући и комплементаран кинеско-руски наступ на антиатлантистичкој основи, могуће је да се Кина, кроз свој „свилени пројекат“ преуређења света, заложити за висок степен самосталности и ултрапостмодерно схваћен суверенитет Србије. Није искључено да подржи и формирање целовите српске националне државе као стабилног гаранта својих све очигледнијих амбиција на геополитички круцијалном Балкану.

- 4) Исламски чинилац убрзано прераста из објекта у важан субјект цивилизацијског и геополитичког преобликовања света. У току је формирање „Исламског Heartland-a“¹⁵ на континенталистичком принципу, који се темељи на централном глобалном положају, контроли кључних зона и тачака унутар афро-евроазијског мега-копна (Мекиндрерово „Светско острво“), демографским и енергетским потенцијалима, те исламској верско-цивилизацијској „пасионираности“ и пориву за просторним ширењем. Управо једна од кључних особина Исламске цивилизације јесте да „ауторитет суверене државе не може по степену поштовања да се мери са неприкосновеношћу Алаха и са традиционалном идентификацијом појединца са племеном и верском заједницом (ума).“¹⁶ Из тих разлога, али и услед јасно испољених свемуслиманских, неоосманитичких, великоалбанских, бошњачко-унитаристичких и других експанзионистичких амбиција према Балкану, исламско (и исламистичко) верско и геополитичко схватање супротстављено је било каквом постојању суверене Србије или целовите српске државе.

понять китайский народ“, у: *Геополитика и международные отношения*, (Александр Дугин, ред.), Кафедра Социологии Международных Отношений Социологического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова; Евразийское Движение, Москва, 2012, стр. 1081. (1078-1087).

15 Миломир Степић, „Исламски Heartland“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 57-80.

16 М. Степић, *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, нав. дело, стр. 445.

3. ИНДУКОВАНА ЦИВИЛИЗАЦИЈСКО-ГЕОПОЛИТИЧКА „РАСТРЗАНОСТ“ СРБИЈЕ

Унутар светских цивилизација, које све више учествују у глобалној геополитици и креирању светског поретка, државе ће имати другачији смисао и позицију у односу на уобичајену улогу у досадашњим савезима или стратегијским блоковима. Према С. Хантингтону, на челу великих цивилизација налазе се државе-језгра (core state), док остале државе имају различит статус и утицај: а) државе-чланице (member state) потпуно припадају једној цивилизацији и недвосмислено се налазе унутар њеног ареала; б) усамљене земље (lone country) имају сопствена културна својства која се потпуно, нарочито религијски, разликују од цивилизације која је окружује; в) поцепане земље (cleft country) су вишедимензионално, првенствено етнички, хетерогене, подељене и латентно нестабилне, са израженом могућношћу конфликта, сепаратизма и распада; г) растрзане земље (torn country) су у етничком и цивилизацијском погледу мање-више хомогене, али се њихове елите труде да их издвоје из домицилне цивилизације и пребаце је у другу, суседну.

Према овој класификацији, Србија би условно могла да се сврста у државе-чланице јер баштини источно-хришћанску (српско-византијску) традицију и изразита већина њеног становништва је православне вероисповести. Стога она несумњиво припада Православној цивилизацији, како је позиционира и картографски приказује и Хантингтон.¹⁷ Међутим, Србија је на њеној западној периферији, на додиру са моћном, богатом и агресивном римокатоличко-протестантском Западном цивилизацијом, која има атлантистички, таласократски геополитички карактер. Штавише, у границама Србије, у северном делу земље, има становништва које припада Западној цивилизацији (мађарска, хрватска и словачка национална мањина, те буњевачка и шокачка етничка група). Такође, на југу, у рашком и косовско-метохијском делу Србије, заступљено је арбанашко и муслиманско/бошњачко становништво као пространа ексклава експанзионистичке Исламске цивилизације. Стога је Србија, као припадница демографски регресивне Православне цивилизације,¹⁸ у опасности да постане поцепана земља, деликатног положаја „у преси“ између Западног и Исламског света не само у

17 Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996, стр. 26-27. (Map 1.3 „The World of Civilizations: Post-1990“).

18 О проблемима изазваним популационим опадањем православних народа и земаља видети у: Небојша Вуковић, „Једна цивилизација мање у Хантингтоновом универзуму? Демографске промене и геополитичке последице“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2010, стр. 43-68.

цивилизацијском, већ и у геополитичком смислу.

За опстанак Србије, њено функционисање и очување постојећег идентитета много је опасније што је она на путу да постане шизофрена тј. растрзана земља. Земља постаје „растрзана“ када се њено друштво суочи са кризом идентитета проистеклом из углавном споља генерисане колизије – на једној страни, народа и његове вишевековне националне, верске, културне и геополитичке традиције, и на другој страни, поводљиве, покондирене, искомплексиране и отуђене политичке номенклатуре, која себе сматра вреднијом, савременијом и авангарднијом од народа коме формално припада. Та елита, упитне стварне вредности, али у поседу полуга моћи, настоји да изврши конверзију „демографске масе“ којој је начелу, преводећи је у другу, оближњу и наводно напреднију, подразумева се Западну цивилизацију. Из таквог стања колективне „разрокости“, по правилу, проистиче све дубља подељеност и латентна нестабилност друштва, која у екстремно неповољним условима може да прерасте у насиље, репресију и грађански рат. „Растрзана земља фигуративно се приказује на два начина – домаћа елита представља је као *земљу-мост* између суседних цивилизација, чиме жели да оправда своје конверзитске тежње, док се у иностранству доживљава као сумњива, непоуздана, превртљива *земља са Јанусовим лицем*.“¹⁹

„Растрзавање“, како констатује Хантингтон, нигде „до сада није успело“,²⁰ али се користи као моћан геополитички инструмент, те изложеној земљи и народу доноси огромну штету – од нарушавања културне самобитности, до спољнополитичке дезоријентисаности. У обновљеној Србији тај процес траје од почетка њеног ослобађања од османске власти и стицања аутономије, наставља се мање или више изражено од добијања независности 1878. године до Првог светског рата, интензивира се у време постојања југословенске државе, слаби, али се не прекида у последњој деценији 20. века, те се нагло појачава од петооктобарске „обојене револуције“ 2000. године. Да би цивилизацијска конверзија Срба и Србије постигла успех, потребно је да буду успуњена три основна предуслова:

1) Већи део политичке, економске и интелектуалне елите, нарочито доносиоци одлука, требало би да је посвећен спровођењу цивилизацијског преобраћања, што у Србији јесте случај. Српски државни челници доводе у питање вредности Православне цивилизације, наглашавају предности припадања Западу, посвећени су протестантском погледу на свет и радној етици, залажу се за

19 М. Стенић, *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, нав. дело, стр. 430.

20 S. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, нав. дело, стр. 139.

„промену свести“, занемарују сопствене, а глорификују идеологе и теоретичаре из Западне цивилизације којој теже. Такође, кључни део економско-финансијске и научно-просветне номенклатуре залаже се за чланство у евро-атлантистичким организацијама (ЕУ и НАТО), некритичко и безусловно прихватање постулата и захтева који долазе из Вашингтона, Брисела, Лондона, Париза и Берлина, пословно и институционално повезивање углавном са центрима моћи, фирмама, установама културе, универзитетима и научним институтима Запада.

2) Српски народ требало би да је недвосмислено обавештен да се цивилизацијско преобраћање спроводи, да је сагласан с тим и да је посредством образовних, културних, медијских и идеолошко-политичких инструмената „препарирани“ за тај подухват, што у Србији није постигнуто. Срби, који у Србији према пописима становништва представљају изразиту демографску већину и изјашњавају се као припадници Српске православне цркве (што значи да припадају Православној цивилизацији), апсолутно одбијају конверзију из Православне у Западну цивилизацију. Штавише, према релевантним истраживањима несклони су укључивању у ЕУ, а још мање у НАТО. Упркос прозападне оријентације српске елите и њиховог настојања да исто сугеришу као утилитарно одбацивање митоманије о „небеској Србији“, а залагање за „земаљску Србију“, народ пружа жилав отпор „преумљењу“.

3) Неопходно је да цивилизација-прималац жели у своје окриље да прихвати земљу-конвертита, што, са становишта воље Запада да инкорпорира Србију, јесте само привидно. Антисрпска политика Запада је неупитна и континуирана, било да је прикривена и манипулативна, било да је потпуно отворена и насилна. Од слома СФРЈ, Срби, Србија и српске земље у целини изложени су вишедимензионалној деструкцији коју Запад спроводи директно, сопственим ангажманом, или допуштајући и подстичући српске суседе као „подизвођаче“. Западна цивилизација, отелотворена у ЕУ и НАТО, експлицитно је показала да Србију у свом саставу види само условно, тј. као апсолутно покор(е)ну, самооптужену и самопрезрену, изложену популационој и ресурсно-економској експлоатацији, територијално смањену на безопасну, „праву меру“ („феномен 50.000 км²“),²¹ неокенанистички „обуздану“ и вештачки уравнотежену са Хрватском и Босном и Херцеговином, те супротстављену Русији. Тек таква, „Србија на коленима“, била би лак плен цивилизацијског преобраћања.

21 Миломир Степић, *Српско питање – геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004, стр. 196.

Хантингтон је навео неколико примера растрзаних земаља, чији су се покушаји конверзије, по правилу, одвијали у правцу позападњачења (Русија, Турска, Мексико...). Навео је и начине њиховог отпора току тог процеса, као и разлоге неуспешности његовог окончања. Међутим, изоставио је типичан хладноратовски случај Грчке, где су њен таласократски геополитички идентитет и интерес Запада да она буде део Rimland-а, те потреба да се пацификује потенцијално погубан грчко-турски сукоб, потиснули византијску баштину и православну припадност земље и народа. Такође, Хантингтон није био у прилици да помене постхладноратовски конверзитски синдром Бугарске, Румуније, Грузије и нарочито Украјине. Изоставио је и Србију, што се може оправдати чињеницом да је у време настанка његове књиге (1996.) тај процес био у застоју.

Постоје бројни фактори који погодују процесу трансформисања Србије у растрзану земљу. Њен контактни геодивизијски положај условио је дубоке историјске корене „растрзавања“. Апокрифно, а геополитички манипулативно, позиција Србије често се дефинише као „исток Запада и запад Истока“ (приписује се Св. Сави), што би преварно требало да сугерише њен „мостовски“ међуцивилизацијски карактер – управо како то заступају преобраћању склоне марионетске елите. У ствари, Срби и Србија су само „запад Истока“, али су изложени снажном упливу, често бруталном наметању римокатоличких утицаја из суседства, те бројним споља увезеним идеолошким дериватима (комунизам, глобализам, евроатлантизам...). Не би требало изоставити и последице вишевековне исламизације, која је оставила видљиве етно-демографске, идентитетске и геополитичке трагове „растрзаности“ у српском народу и његовом простору. Ти утицаји се обнављају и појачавају са глобалном „исламском претњом“,²² формирањем „Зелене трансверзале“ и „Балканског геополитичког лука“,²³ ширењем „Исламског Heartland-а“²⁴ балканским вектором, усмеравањем неоосманитичке „стратегијске дубине“ на балкански сектор „блиске копнене сфере“²⁵ и продором исламских миграната дуж „балканске руте“²⁶.

22 John L. Esposito, *The Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxford University Press, New York, 1992.

23 Миломир Степић, *Српско питање – геополитичко питање*, нав. дело, стр. 210-219.

24 Миломир Степић, „Исламски Heartland“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 57-80.

25 Ахмет Давутоглу, *Стратегијска дубина – међународни положај Турске*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 131-135; 291-298.

26 Миломир Степић, „Геополитички аспекти емиграционе ерупције из блискоисточне *Велике пукотине*“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2016, стр. 35. (стр. 19-41).

Идеологија југословенства, стварање, трајање и уништавање југословенске хибридне државе, те рецентна неојугословенска застрањивања, несумњиви су синоними српске „растрзаности“. Показало се да је „југословенство негација српства“²⁷ и да је „Југославија немогућа као демократска држава.“²⁸ Штавише, монархистичка југословенска држава подразумевала је укидање српских држава Црне Горе и Србије, цивилизацијско и геополитичко прекодирање српског чиниоца, аномалију прозападне оријентације и стално аутодеструктивно попуштање (углавном) Хрватима да би се испунила спољашња потреба опстанка хетерогене, неодрживе државе. „Друга Југославија“ геополитичку превртљивост показала је већ 1948. године када је са источне, проруске, континенталистичке, „прескочила“ на западну, проамеричку, атлантистичку страну Гвоздене завесе. Титоистичко доказивање конвертитске правоверности платили су углавном природно русофилски настројени Срби – Голи оток постао је сурова парадигма обрачуна са „реметилачким фактором“.

Србија, „окована“ АВНОЈ-ским границама и „обузdana“ са две покрајине, нашла се у двоструко шизофреној позицији – супротно свом цивилизацијско-геополитичком идентитету нашла се унутар антиправославне, антисрпске и антителурократске Југославије, а заједно с њом, иако на словенско-православним темељима баштини неупитну русофилију, у саставу антируског (антисовјетског) Rimland-a! Још наглашенија била је „растрзаност“ Срба изван Србије. У Македонији и Црној Гори су декретом национално преименовани, али су, упркос атеизацији, остали у православном цивилизацијском кругу. У Хрватској, кроз масовну југославизацију и кроатизацију, вољно-невољно учествовање у партизанско-комунистичко-хрватском „обрачуна са мантијашима“, те одрицање од ћирилице и српског, а опредељење за латиницу и српско-хрватски/хрватско-српски језик, постепено су се позападњачавали (нарочито тзв. урбани Срби). У Босни и Херцеговини су тешко „остајали своји“ јер су били „између чекића и наковња“ демографски све доминантнијег муслиманског и политички протезираног хрватског чиниоца, који су већ тада били у неформалној етничко-идеолошкој коалицији.

Са пропашћу СФРЈ, када је нестала варљива, наметнута и орочена кохезиона моћ идеологије комунизма и југословенства, Србија и Срби су у изнудици почели да трагају за загубљеним, а

27 Миломир Степић, „Геополитички смисао југословенства и југословенске државе“, у зборнику: *Историја једне утопије: 100 година од стварања Југославије*, књига друга, (Никола Маринковић, прир.), *Satena mundi*, Београд, 2018, стр. 307.

28 Исто, стр. 314.

насушно потребним интегративним принципом. Логично, пронашли су га у државотворној традицији, националној самоспознаји и православној верско-цивилизацијској припадности. Али, то је чињено са закашњењем, конфузније и неефикасније од осталих југословенских конституенаса. Спорост у трежњењу од опијености југословенством и ослобађању од статуса таоца југословенске државе у корист припадности српству произвела је рецидиве који су (пре)дуго опстали. Србија се ни крајем друге деценије 21. века још није обликовала као истинска српска национална држава, већ је остала југолика резидуална творевина, за коју би, пре него за Македонију, могао да важи компликован назив „бивша југословенска република“. О „растрзаности“ између југословенства и српства најубедљивије сведочи уставно-правно и политичко-територијално задржавање две покрајине упркос њиховом деструктивном деловању на целовитост и функционалност Србије.

И после више деценија од нестанка Југославије са политичко-географске карте Балкана и страшних последица њеног постојања, а нарочито негативног „геополитичког биланса,²⁹ у Србији су и даље веома присутне јавне манифестације југословенства које слабе њен српски национални карактер и индукују идентитетску распуљеност. Веома присутна је мазохистичка болећивост према етничким колективитетима и републикама бише Југославије, упркос њиховом разобручену антисрпству. Испољава се фрапантно разумевање за њихове интересе (нарочито хрватске), иако су они оштро супротстављени српским. Излази се у сусрет примедбама суседа за побољшање статуса њихових сународника у Србији, иако не само да нема реципроцитета, већ је положај Срба изван Србије све гори. Националним мањинама се попушта готово на сваки њихов захтев, чак и онај који се очигледно коси са уставом, законима и безбедношћу државе. Званични Београд, од почетка разби-распада СФРЈ до косовско-метохијског проблема, самопонижавајуће не само прокламује, већ и ради на „уравнотеженим решењима“, „постизању компромиса“ и „формули да сви буду једнако (не)задовољни“, док се српски постјугословенски супарници држе само сопственог интересног максимализма. У унутрашњем и спољнополитичком деловању Србије и даље, у „духу самопорицања“³⁰ и аутошовинизма, још доминира југословенско, уместо хитног „повратка српском становишту“.³¹

29 Миломир Стенић, Српско питање – геополитичко питање, нав. дело, стр. 175-179.

30 Мило Ломпар, *Дух самопорицања*, Орфеус, Нови Сад, 2011.

31 Мило Ломпар, *Повратак српском становишту*, друго издање, Catena mundi, Београд, 2014.

О рецидивима југословенства и њиховим разорним утицајима на српски народ и државу сведочи (пре)дуго опстајање префикса *ју, југо, југословенски* у називима бројних државних и других значајних институција који представљају репере препознавања и идентитета државе.³² Тако се државна авио-компанија звала ЈАТ (ЈАТ-ервејз) све до 2013. године и тек тада је променила име у Ер Србија. Државна новинска агенција и даље носи индикативан назив ТАНЈУГ (Телеграфска агенција нове Југославије) још из Јајца 1943. године. И данас у центру Београда постоје Југословенско драмско позориште, Југословенска кинотека, Југословенско речно бродарство... Дипломатска академија Министарства спољних послова Србије, која генерацијама образује и припрема заступнике српских интереса у иностранству, није названа по Јовану Ристићу, Миловану Миловановићу или, пак, грофу Сави Владиславићу, него по контраверзној партизанско-југословенској личности Кочи Поповићу. Идеологија наднационалног југословенства се у крипто-облику истрајно негује у уређивачкој политици пропагандно веома утицајне државне телевизије, тј. медијског јавног сервиса РТС, у знатном делу српске културно-уметничке сцене (углавном београдске и војвођанске), у образовно-научном систему – од школских уџбеника, до факултетских наставних планова и програма. У јавној употреби примат се отворено даје латиници, која је у Србији наметана само у окупационим и југословенским временима. Има је много чак и у службеној употреби, иако је то супротно уставним и законским одредбама.

Савремено институционализовано југословенство не би било могуће да га не заговара и спроводи номинално српска, а фактички национално отуђена „компрадорска елита.“³³ *Један* њен део јесте снобовска „класа“, настала наглим богаћењем у условима транзиције у комбинацији са (ин)директним страначким позицијама, која „прилагођавањем реалности“ жели по сваку цену да задржи стечене привилегије. *Други* део је искрено „фасциниран Империјом“ коју сматра непобедивом, резонујући да јој се, стога, треба без поговора прикључити и подредити њеним интересима, без обзира што се они косе са српским. *Трећу* групацију чини „дубинска (дубока) држава“ Србије, тј. неојугословенска „шеста колона“ – кохорте ниже и више рангираних државних званичника и службеника који су

32 У једном интервјуу 2012. године академик САНУ Драгослав Михајловић изјавио је да и тада, више од две деценије после нестанка СФР Југославије, и даље „постоји три стотине разних установа у Србији које почињу са *југо*“. Видети у: Драгослав Михајловић, „У САНУ цвета југословенство“, *НИИ*, бр. 3200, Београд, 26. април 2012.

33 Slobodan Antić, *Kompradori*, Internet: <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/kompradori.html?alphabet=1>, 21/11/2018. објављено 09/04/2010.

на утицајна места „удомљени“ захваљујући различитим везама са некадашњим „југословенским кадровима“, а којима је у наслеђе остављена „мисија“ борбе против наводног српског национализма. Та разнородна „nomenclatura serbica“³⁴ обухвата и намножене НВО и иностране „агенте утицаја“, карактеристичне по отвореном или прикривеном „родомрзачком“³⁵ деловању. У њеном саставу су још увек „југословенским духом“ прожети поједини интелектуалци и неки страначки лидери, медијски заступљени несразмерно броју својих следбеника. Припадају јој још времешни бивши политичари и „каријерне дипломате“ који, дефилирајући штампом и телевизијским емисијама, покушавају да своју неспособност у одбрани српских интереса оправдају тезом о „Југославији као добром решењу“. Не би требало изоставити неколицину некадашњих тзв. шездесетосмаша и ултралевичара, који се сада истичу евроатлантизмом, неолиберализмом и ултрадемократским ентузијазмом, а због превеликог посредног утицаја представљају „Ришелее српске политике“.

4. САДАШЊЕ И БУДУЋЕ ПОСЛЕДИЦЕ „РАСТРЗАНОСТИ“ СРБИЈЕ

Процес цивилизацијског и геополитичког преобраћања видно је „начео“ Србију, првенствено захваљујући њеном прозападно оријентисаном друштвеном „крему“. Од почетка 21. века свака следећа политичка „гарнитура“, без обзира на номинални идеолошко-страначки профил, све чвршће везује државу за евроатлантске организације (ЕУ и НАТО). „Пријатељство са Русијом“ наводи само декларативно – у оквиру пароле о „четири стуба спољне политике“ и да не би изазвала јачи одијум јавности. Припадност Православној цивилизацији углавном игнорише, а са ставовима Српске православне цркве, штавише, често је у сукобу у вези кључних националних питања (на пример, Косова и Метохије). Српска економија, безбедност, култура, наука, образовање и спорт одавно су у „пауковој мрежи“ суштинског профилисања, системског ситуирања и свеколиког вредновања подређених критеријумима и захтевима Запада.

Србија јесте зашла у одмакну фазу „растрзаности“, али није достигла критичну тачку конверзије, после које би реверзибилност била немогућа. Упркос снажном и дуготрајном притиску из САД и ЕУ,

* Овај рад је примљен 16.12.2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11.01.2019. године. Институт за политичке студије, Београд, 2015.

35 Зоран Аврамовић, *Родомрзаци*, Култура полиса; Графомаркетинг, Нови Сад, 2009.

она се томе, за сада, супротставља захваљујући резолутном одбијању осетне већине народа и све бројније национално самоодређене интелигенције да подлегне позападњачењу. Узрок томе делимично би требало тражити у њиховој дубокој српско-православној укорењености и жилавости државотворног наслеђа Србије, који су ипак ослабљени вишедеценијским деструктивним деловањем југословенства и титоизма. Савремено одбијање цивилизацијског и геополитичког преобраћања знатно више је мотивисано објективним доживљајем доследног антисрпског деловања Запада, које траје већ готово три деценије – од Крајине до Косова.

Претварање Србије у химеричну, „растрзану земљу“ спроводи се дуго и систематски, а за опстанак нације и државе производи бројне, веома негативне последице. Потирање аутентичног цивилизацијског и геополитичког идентитета може да је временом претвори у политичко-територијалну јединицу можда истог имена, али другачије суштине – слично савременој Црној Гори. Конвертитски синдром произвео би латентно анархично, конфликтно друштво, са снажно испољеним неповерењем у државне институције. Нагомилан агресивни набој прозападних преобраћеника лако би могао да се усмери према сународницима који су одолели „преумљењу“. И обрнуто. Нагло опадање демографских, културних, економских, одбрамбених, развојних и других капацитета постало би неминовно и незауостављиво. Раздор који већ постоји између прозападне елите и већине српског народа продубио би се до непомирљивости, а раширио би се и унутар самог раскореењеног, дезоријентисаног национа. Даље нарастање „растрзаности“ довело би до несагласја у вези кључних националних питања, у првом реду адекватног друштвеног/државног уређења и спољнополитичке оријентације. Логичан приоритет конституисања српских земаља у целовиту српску државу поново би уступио место неком облику балканске или европске наднационалне интеграције, упркос лоших искустава са монархистичком и титоистичком Југославијом. У том случају, „катастрофални српски 20. век“ наставио би се и у 21. веку!

Литература

Аврамовић Зоран, *Родомрски*, Култура полиса; Графомаркетинг, Нови Сад, 2009.

Вуковић Небојша, „Једна цивилизација мање у Хантингтоновом универзуму? Демографске промене и геополитичке последице“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2010, стр. 43-68.

Давутоглу Ахмет, *Стратегијска дубина – међународни положај Турске*, Службени гласник, Београд, 2014.

Дугин Александар, *Геополитика постмодерне*, Преводилачка радионица „Росић“; ИКП „Никола Пашић“, Београд, 2009.

Кара-Мурза Сергеј, *Демонтажа народа*, Информатика; Преводилачка радионица Росић, Београд, 2015.

Кнежевић Милош, *Отмица Косова*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.

Кочетков Виктор, Лымарь Марина, „Китайская национальная идентичность: чтобы понять китайский народ“, у: *Геополитика и международные отношения*, (Александр Дугин, ред.), Кафедра Социологии Международных Отношений Социологического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова; Евразийское Движение, Москва, 2012, стр. 1078-1087.

Купер Роберт, *Раздор между народами: порядок и хаос в XXI веке*, Московская школа политических исследований, Москва, 2010.

Ломпар Мило, *Дух самопорицања*, Орфеус, Нови Сад, 2011.

Ломпар Мило, *Повратак српском становоштву*, друго издање, Catena mundi, Београд, 2014.

Михајловић Драгослав, „У САНУ цвета југословенство“, *НИН*, бр. 3200, Београд, 26. април 2012.

Петровић Пироћанац Зоран, *Nomenclatura Serbica 1982-2015*, Институт за политичке студије, Београд, 2015.

Степић Миломир, *Српско питање – геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004.

Степић Миломир, „Геополитички аспекти емиграционе ерупције из блискоисточне Велике пукотине“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2016, стр. 19-41.

Степић Миломир, „Лажна буридановска дилема Србије“, у зборнику: *Србија и Евроазијски савез* (Зоран Милошевић, прир.), Центар академске речи; Српско одељење Међународне словенске академије, Београд, 2016, стр. 71-87.

Степић Миломир, *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

Степић, Миломир „Исламски Heartland“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 57-80.

Степић, Миломир, „Од (нео)класичних ка постмодерним геополитичким постулатима“, у зборнику: *Свет и нове геополитичке парадигме* (Миломир Степић, ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 13-36.

Степић Миломир, „Поимање простора и геополитичност савременог света“, у: *Савремени човек и савремени свет*, књига 3, (Селимир Радуловић, Драган Станић, ур.), Матица српска; Библиотека Матице српске, Нови Сад, 2017, стр. 81-100.

Степић Миломир, „Пролиферација националних идентитета – балкански геополитички контекст“, у зборнику: *Култура, политика, поимање (Култура, нација, государство – проблеми идентичности в контексте современной политики)*, Белгородский государственный национальный исследовательский университет (НИУ БелГУ), Белгород; Социально-теологический факультет им. митрополита Московского и Коломенского Макария (Булгакова), Кафедра культурологии и политологии, Москва; Институт политических исследований, Белград, 2018, стр. 227-235.

Степић, Миломир, „Геополитички смисао југословенства и југословенске државе“, у зборнику: *Историја једне утопије: 100 година од стварања Југославије, књига друга*, (Никола Маринковић, прир.), Catena mundi, Београд, 2018, стр. 297-319.

Евразийский взгляд – основные принципы доктринальной евразийской платформы, Арктогея центр, Москва, 2001.

Antonić Slobodan, *Kompradori*, Internet: http://www.nspm.rs/politicki_zivot/kompradori.html?alphabet=1, 21/11/2018 (објављено 09/04/2010)

Brzezinski Zbigniew, *Američki izbor: globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura, Zagreb; CID, Podgorica, 2004.

Espozito John L., *The Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxord

University Press, New York, 1992.

Stepić Milomir, Zarić Ivan, „Serbia and Geopolitical (non)Complementarity of the *Danube strategy* and the *New silk road*“, in: *Danube and the New Silk Road* (Duško Dimitrijević, ed.), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, str. 447-466.

Huntington Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996.

Milomir Stepic

YUGOSLAV RECIDIVE: SERBIA – A TORN COUNTRY

Resume

The existence and role of the state in various concepts of world reorganization is perceived in different ways. The leading powers of Western euroatlantism, Russian (neo)eurasianism, Chinese (great)asianism and Islamic afro-eurasian continentalism, mostly consider state sovereignty as a nuisance and seek to relativise it. In the world system based on great civilizations, according to S. Huntington, there would be five types of states/countries: core states, member states, lone countries, cleft countries and torn countries. Serbia has some characteristics of a cleft country; however it's getting more prone of becoming a torn country, i.e. a country whose civilizational affiliation is trying to be forcibly changed from Orthodox to Western. That can be deduced from three markers: the political elite is mostly pro-westerly aligned; there are propaganda preparations for the conversion of the people (who currently refuse it); the Western civilization declaratively wants to accept Serbia, but weakened and reduced (without Kosovo and Metohija). The following factors contribute to the civilizational and geopolitical conversion of Serbia: historically long occupations by several Great Powers, important geopolitical role in the Balkans, peripheral position on the west of the Orthodox world, influences from the Roman Catholic and Islamic religions, forced ethno-religious conversion... The strongest attack on Serbian identity lasted during the monarchist and Titoist Yugoslav hybrid state. Because of this, the Serbian people and lands are significantly demographically

weakened, spatially reduced, politically and territorially fragmented and geopolitically handicapped, even today. Despite negative experiences, even after the disappearance of Yugoslavia from the political map, a great influence of the neoyugoslav ideological concept still lingers in Serbia. Its supporters, normally, advocate the conversion of the Serbs from the Orthodox to Western civilization, which produces a divided and conflicted society.

Keywords: national identity, Yugoslav ideology, (dis)integration, civilizational and geopolitical conversion, Serbia.

* Овај рад је примљен 14.12.2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11.01.2019. године.